

FOLOSIREA OBIECTELOR DIN METAL PREȚIOS CA MIJLOACE ALTERNATIVE DE PLATĂ ÎN ȚĂRILE ROMÂNE (SECOLELE XVI-XVII) PLĂȚILE MIXTE ȘI ZĂLOAGE

Florentina Nițu

Abstract

Studying the sources concerning the structure of the princely, noblemen's or rich tradesmen's fortunes from the Romanian Principalities during the 16th-17th century, one could remark their common pattern in containing an important proportion of their value in gold and silver jewelleries and wares or precious stones. The advantage given by jewelleries was that through processing, the precious metal was raising its value. At this could be added the fact that jewellery as a major social function, was displayed on important events, in comparison with the precious metal invested in currency (coins), which had a more elusive use.

The jewelleries were used to obtain a series of loans; in many situations the creditor was keeping as guaranty the jewelleries taken from the debtor (usually the noblemen). The guaranties in object made from precious metal were also used in external commercial relationships, for those who couldn't pay on spot. Princes also used this guaranty when needing cash for some urgent payments, or simply for daily life needs while on a way. There were situations when, under pressure, some boyars were separated from his objects made of precious metal together with other valuable goods.

A series of other documents from this period refers to some transactions in which the payment was made in goods (animals, crops, wine, clothing or even jewellery) and not in currency (coins), or was made in mixed ways.

The situation is explained by the lack of currency on the market but also in the lack of monetary, especially in the case of persons involved in different transactions. In such transactions were used as jewellery objects: buttons, hair pins, necklaces made of golden coins, bracelets, rings or belts from precious metal, having usually an increased value and being sold or used in those transactions only as the last option.

Usually, for purchasing estates, boyars were giving up a part of their jewelleries, preferring to invest in land.

Analyzing the chart 1, we can conclude that the majority of transactions where objects from precious metal were involved are to do with land acquisition. This is explained by the raise value of real estate in comparison with other goods which could have been bought and depending on how important was the land acquisition. In addition, that jewellery could be a reserve of precious metal at the disposition of the buyer, which could have been shown in different occasions for social prestige.

In case of the great fortunes of 16th-17th century, the saving up of objects made of precious metal meant also taking out of circulation an important quantity of precious metal and lead to a less dynamic market, lacking monetary means. That is why, the accumulation of those jewelleries from precious metal was more an artificial wealth, the profit made as a result of commerce being transformed in treasury and not invested. The precious metal from the jewelleries and silver-plate had a passive role in the economy of that state, being especially used as a financial reserve and less as a quantity of precious metal in circulation.

Din analiza conținutului averilor domnești, boierești (nobiliare) sau ale negustorilor avuți din Transilvania se poate constata o înclinare spre păstrarea valorii și sub forma podoabelor din metal prețios sau a pietrelor scumpe. Cea mai simplă formă de teaurizare au constituit-o salbele de galbeni, care apar în zestrele fiicelor de boieri și care puteau fi oricând folosite pentru diverse plăți.

Avantajul conferit de bijuterii consta în faptul că prin prelucrare, metalul prețios își sporea valoarea. La aceasta se adăuga faptul că podoabele puteau fi etalate la diverse ocazii solemne, spre deosebire de metalul monetizat.

În plus, ele încorporau o valoare mare într-un volum destul de mic, putând fi deci transportate relativ ușor în situații critice¹. Că așa stau lucrurile ne-o demonstrează și faptul că în fuga sa prin Transilvania, Petru Cercel păstrase asupra sa – conform mărturiei însoțitorului său, Sivori – “câteva giuvaeruri mai puțin împovărătoare” și o sumă de bani². Ocazia de a le folosi s-a ivit destul de repede în persoana unui sas, care primea un diamant pentru a găsi un car, cu care domnul fugar să meargă mai departe spre Ungaria³.

Aurul fiind mai puțin voluminos decât argintul la aceeași valoare, era și mai ușor de ascuns, prin urmare, era preferat pentru transformarea în podoabe. Se poate de altfel constata, în cazul marilor averi, o pondere covârșitoare a bijuteriilor din aur, în raport cu cele din argint sau argint aurit; în schimb, orfevrăria era realizată atât din argint, cât și din aur, în cantități relativ egale (cazul averii lui Petru Șchiopul, Ieremia Movilă, sau a zestrei Mariei Movilă⁴, de pildă).

În privința stocului de metal prețios din spațiul românesc, acesta a fost în secolul al XVI-lea, cel mai probabil, în scădere, întrucât, în ciuda creșterii volumului de monedă care circula în spațiul nostru, aceasta rămânea aici pentru o scurtă perioadă de timp, datorită plăților mari către Poartă.

Pentru secolul al XVII-lea, nici Transilvania nu pare să mai dispună de cantități importante de metal prețios, în ciuda eforturilor principelui Gabriel Bethlen de reorganizare a mineritului. De altfel, ponderea emisiunilor proprii, între 1571-1691 nu a depășit 11% din numărul total al monedelor aflate în circulație în Transilvania, ea fiind cu puțin mai mare, totuși în cursul celui de-al XVII-lea veac⁵. O cauză a acestei situații par să fie preschimbările și topirile periodice de monedă veche și folosirea metalului pentru baterea de monedă nouă. Pe de altă parte, această monedă era folosită pentru plata haraciului, a darurilor către Imperiul otoman și pentru armată⁶.

În general, o mare parte din metalul prețios extras din Transilvania era folosit de principe pentru baterea monedelor. Prin urmare, metalul prețios folosit la realizarea obiectelor de podoabă și a orfevrăriei nu provenea doar din resurse proprii, ci și din retragerea din circulație a monedei de bună calitate, care ajungea în spațiul nostru, urmare a comerțului la distanță mare și medie. În Transilvania, o serie de edicte stipulau încă din secolul al XV-lea că asprii trebuiau predați pentru a fi retopiți în monetăriile regale⁷, dar existau și situații în care unele orașe puteau fi exceptate de la aplicarea acestei hotărâri, cum era cazul Brașovului și Sibiului, în anul 1505⁸. În spațiul nostru, monedele de aur descoperite sunt într-un număr destul de mic, ceea ce îndreptățește concluzia că aurul a circulat mai puțin în raport cu argintul, pe de o parte și pentru că moneda bună de aur se obținea în urma unor schimburi comerciale de oarecare anvergură, care erau realizate doar de domn, marii boieri și negustorii avuți (provenind mai ales din Transilvania), iar pe de altă parte și datorită faptului că se prefera păstrarea sa, uneori chiar sub formă de bijuterie. Pe de altă parte, unele dintre lingourile menționate în documente puteau și ele proveni din retopirea monedelor.

Inventarele de bunuri ale unor domni sau boieri menționează și bucăți de metal prețios neprelucrat, care se păstrau în vederea realizării altor obiecte, fie de podoabă, fie piese de orfevrărie. Astfel, la 1594, inventarul bunurilor lui Petru Șchiopul cuprindea alături de numeroase monede de aur (ducați, florini ungurești, țechini) și câteva bucăți din argint precum și 2 bucăți mari de aur neprelucrat, care atârnavă 26 coroane (cca 80 gr. aur fin)⁹. De asemenea, la 1592, averea boierului moldovean Karman aga, refugiat în Transilvania cuprindea cca 13 gr. de aur sub forma unor bucăți

¹ A se vedea cazul pietrelor prețioase ale lui Aloisio Gritti în valoare de 350.000 galbeni, pe care acesta le ascunsese în cizmele sale și ale fratelui; Agostino Museo, *Relația călătoriei în Transilvania*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, coord. Maria Holban, București, 1968, p. 366.

² Franco Sivori, *Plecarea spre Țara Românească*, în *Călători străini...*, vol. III, coord. Maria Holban, Maria-Mathilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, București, 1971, p. 46.

³ *Ibidem*, p. 53.

⁴ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XI, București, 1900, p. 454-471; Il. Corfus, *Odoarele Movileștilor rămase în Polonia. Contribuții la istoria artei și a prețurilor*, în *Studii. Revista de Istorie*, 1972, nr. 1, p. 29-60.

⁵ Fr. Pap, *Aspecte ale circulației monetare în Transilvania între anii 1571-1691*, în *AMN.*, 2, Istorie, 26-30, 1989-1993, p. 67, n. 10.

⁶ L. Huszár, Fr. Pap, Judit Winkler, *Erdély éremművészeti a 16-18. Században*, Cluj, <1996>, p. 198. În problema estimării volumului emisiunilor monetare transilvănene ne lovim de absența aproape completă a datelor.

⁷ B. Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996, p. 77.

⁸ *Ibidem*, p. 79.

⁹ E. Hurmuzaki, vol. XI, p. 458, doc. DXCVII.

neprelucrate¹⁰. În secolul următor, printre bunurile care aparținuseră domniței Maria Movilă se găseau o cutie plină cu aur fărâmițat, precum și o altă cutie cu aur fin, valorând în total 400 de zloți (adică echivalentul a două lanțuri de aur din același inventar)¹¹. Tot în Moldova, Miron Barnovschi acumulase argint sub formă de lingouri, pe care îl împrumutase, *din lipsă de numerar* lui Ștefan Potoski¹². Această din urmă informație, care se găsește în testamentul domnului moldovean ilustrează foarte bine situația circulației monetare din Moldova, respectiv slaba prezență a monedelor pe piață. De asemenea, informațiile de mai sus par să sugereze existența unor resurse de metal prețios ale domnilor moldoveni, mai importante decât ale domnilor munteni. O excepție o constituie pentru Țara Românească domnia Brâncoveanului. La începutul secolului al XVIII-lea, printre valorile confiscate acestuia de către turci, la 1714, se găseau și o serie de lingouri de aur, în valoare de circa 10.000 taleri (guruși)¹³.

Așadar, se poate spune că metalul prețios parcurgea uneori un circuit sinuos: era transformat în monedă, care părăsea spațiul românesc sub forma tributului sau a darurilor către Imperiul otoman (mai ales în cazul spațiului extracarpatic¹⁴), pentru ca în unele cazuri monedele să fie retopite pentru a fi transformate în bijuterii. Existau și situații contrare, când podoabele sau piesele de orfevrărie erau topite pentru a se bate monedă. Un exemplu – negativ – în acest sens îl constituie Despot vodă, care a topit odoarele confiscate ale bisericilor în scopul baterii de monedă pentru plata mercenarilor. În 1612, în timpul asedierii Brașovului de către principele Gabriel Bathory, sfatul orașului a cerut orășenilor să predea ceea ce prisosea, în special bijuterii și alte obiecte de argint, pentru a se asigura necesarul de metal pentru baterea de monedă¹⁵.

Bijuteriile erau folosite și pentru a obține o serie de împrumuturi; în multe situații, creditorul lua drept zălog sau garanție de la debitor (de regulă, boierimea) bijuterii ale acestuia; astfel, Lupu Costachi, mare vornic, zălogea la cămătarul Hagi Ismail “un inel cu zanfir și un inel cu diamantu și un inel cu izmărand și o pereche de sărji cu rubinuri și cu câte două picioare de mărgăritar”¹⁶. Tot în Moldova, către sfârșitul secolului al XVII-lea, Dumitrașco Gherghel zălogea o serie de obiecte prețioase dar și alte bunuri, în schimbul unei datorii de 349 lei¹⁷. Podoabele folosite ca garanție de acesta erau: 2 inele în valoare de 20 lei, o pereche de brățări de aur și un inel de aur în valoare de 36 lei, o pereche de sărji¹⁸ cu smaralde, valorând 50 lei, precum și niște mărgăritare de 165 lei. De asemenea, documentul face referire la 2 cupe de argint de 90 dramuri¹⁹ (valorând 17 lei) și 10 linguri cu o căldărușă de argint de 322 dramuri (valorând 32 lei). Dacă punem la socoteală și restul bunurilor folosite ca zălog (150 berbeci, 2 cai, un covor bun, 2 perne și 8 coți de tafta leșească bună) reiese că valoarea tuturor depășea cu mult datoria lui Dumitrașco Gherghel, mai exact cu 57%, ca o garanție pe care și-o lua creditorul. De asemenea, se mai poate constata că evaluarea bijuteriilor (mai puțin mărgăritarele, care nu constituiau metal prețios prelucrat) reprezenta 28% din valoarea bunurilor zălogite. Dacă însă adăugăm și mărgăritarele, piesele acestea de reprezentare socială depășeau 50% din valoarea bunurilor zălogite.

Obiceiul folosirii podoabelor ca garanție pentru diverse împrumuturi este atestat și în cazul Transilvaniei; în 1560, Ioan II Sigismund hotăra că acela care împrumuta bani de la un negustor clujean trebuia să jure că va înapoia suma împrumutată, fie în bani, fie în obiecte de aur, argint,

¹⁰ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. III, *Acte și scrisori (1585-1592)*, București, 1931, p. 264, doc. 174.

¹¹ Il. Corfus, *Odoarele Movileștilor...*, p. 50.

¹² *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova* (în continuare DRH, A), vol. XXI, București, 1971, p. 426, doc. 333.

¹³ M. Maxim, *The institution of Müsâdere (confiscation) in the Ottoman-Romanian relations: An inventory of Constantin Brâncoveanu's (1688-1714) property seized to the Ottoman Public treasury*, în *Romano-ottomanica. Essays & documents from the Turkish Archives*, Istanbul, 2001, p. 183.

¹⁴ A se vedea discuția din B. Murgescu, *Circulația monetară...*, p. 219-220.

¹⁵ Ana Maria Velter, *Catalogul monedelor Principatului Transilvaniei. Colecția inginer Constantin Orghidan*, București, 1994, p. 33.

¹⁶ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, vol. VI, *Cărți domnești, zapise și rávașe*, București, 1904, p. 545-546.

¹⁷ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, *Acte interne (1691-1725)*, ed. Ioan Caproșu, Iași, 2000, p. 130, doc. 149.

¹⁸ Cercei cu pandantivi.

¹⁹ 1 dram = 3,179 gr.

giuvaeruri, pământuri sau vii²⁰. O precizie mai mare întâlnim în *Tratatul despre moștenirea din Cluj*, din anul 1603, unde se menționează printre obiectele din metal prețios ce puteau să constituie zaloguri, inelele și pietrele prețioase, alături de pahare²¹. În același loc întâlnim și o serie de precizări privind limitarea dreptului creditorului de a lua de la debitor inelul sigilar sau alte podoabe pe care le poartă în mod obișnuit și care erau specifice rangului său: inele de aur, fibule, cingători²².

Pentru mai multă siguranță, unii locuitori își depuneau la negustorii mai bogați obiectele de valoare sau banii. Astfel, în 1572, Grigore Frathy a depus într-o ladă la soția clujeanului Petru Eppel, printre altele, 40 linguri de argint, un lanț de aur, 2 cingători aurite și o sumă importantă de bani²³. Acest obicei se pare că l-au avut de asemenea, capetele încoronate, dar și fețele bisericesti; într-o scrisoare din 1592, domnul Moldovei, Petru Cazacul făcea referire la trei pietre scumpe (1 smarald și 2 safire) în valoare de 150 lei, pe care le avea depuse la Camenița, iar în 1597, egumenul mănăstirii Sf. Nicolae din București dădea în judecată pe un curtean al lui Aron vodă, căruia îi încredințase în anul anterior niște lucruri bisericesti, pentru a le depune la un negustor moldovean sau alt om cinstit din Lemberg, spre păstrare²⁴.

Zăloagele în obiecte din metal prețios se foloseau și în cadrul raporturilor cu parteneri de comerț din afară, care, din diverse motive, nu puteau probabil plăti pe loc. Pe la 1500, un armean din Moldova recunoștea că a primit de la preotul rutean Sava datoria și îi înapoia niște lucruri și argintării puse zalog de acesta²⁵. Un alt armean din Suceava zălogise, în 1586, la Emanuil de Siret un giuvaer în valoare de 600 de florini de aur, în schimbul unei sume de 160 taleri, care îi fusese împrumutată²⁶. De altfel, sculele prețioase erau considerate ca fiind o garanție importantă în cazul unui împrumut, unii văitându-se chiar că nu au avut "chezaș, nici alte scule să pui pentru credință"²⁷. La jumătatea secolului al XVII-lea avem o mențiune din Moldova, unde un inel de aur, în valoare de 50 potronici buni (cca 300 aspri sau 1 1/2 galbeni) era pus zalog²⁸; cam în aceeași perioadă, dar în Țara Românească, Preda spătar zălogea și el la jupan Rustea, o pereche de brățări de aur, un inel de aur și 2 pahare, la jupan Para, alte două inele de aur iar la jupan Stamati, un raft și o năstrapă de argint²⁹. De asemenea, într-o scrisoare adresată bistrițenilor de către Gheorghe Duca, domnul Moldovei, în 1679, acesta vorbea despre un om din Câmpulung care avea o serie de zăloage "în argintării" la câțiva cizmari din Bistrița³⁰. Nu se precizează însă ce fel de raporturi existau între ei și de ce fusese făcut împrumutul.

Fenomenul nu este unul specific secolelor XVI-XVII, însă puținătatea documentelor de dinainte de secolul al XVI-lea nu permite decât foarte puține ilustrări ale acestui procedeu. Totuși, documentele liovene conțin câteva referiri la astfel de situații; de pildă, la 1490, Telak armeanul recunoștea că Migolos din Suceava i-a plătit datoria de 80 de florini și îi înapoia zalogul de "aur, argint, mărgăritare"³¹.

Domnii apelau la acest mijloc pentru a face rost de lichidități, pentru diverse plăți urgente sau, pur și simplu, pentru traiul zilnic în timpul pribegiei. Primul caz este ilustrat de pildă, de Mihai Viteazul, care a fost nevoit să vândă *giuvaericelele* soției pentru a-și plăti mercenarii³². Apoi, în timpul pribegiei sale, la 1662, fostul domn al Moldovei, Gheorghe Ștefan a împrumutat de la un evreu din Viena, Iacob Fränkel, suma de 15.000 florini în schimbul unui gaj în bijuterii (2 diademe de aur cu diamante și mărgăritare, 4 nasturi de aur încrustați cu diamante, o cingătoare aurită împodobită cu 8 diamante și 6 rubine) cu o valoare de circa șase ori mai mare. Presat în continuare de lipsuri, în 1665 acesta își amaneta și o cruce de aur cu diamante (1 diamant mare, 24 diamante mijlocii, 72 diamante mici) și 4 smaralde la principele elector de Brandenburg, Frederich Wilhelm, pentru suma

²⁰ E. Jakab, *Oklevéltar*, vol. II, Budapesta, 1888, p. 53-54.

²¹ S. Goldenberg, *Clujul în secolul XVI. Producția și schimbul de mărfuri*, București, 1958, p. 280.

²² *Ibidem*, p. 281.

²³ *Ibidem*, p. 280.

²⁴ Trimisul însă zălogise acele lucruri, printre care se găsea și un potir evaluat la 57 zloti polonezi; v. N. Iorga, *Relațiile comerciale ale țerilor noastre cu Lembergul. Regeste și documente din arhivele orașului Lemberg*, partea 1, București, 1900, p. 93, 106.

²⁵ *Ibidem*, p. 28.

²⁶ *Ibidem*, p. 84.

²⁷ *Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, (în continuare DRH, B), vol. 30II, București, 2001, p. 85, doc. 74.

²⁸ DRH, A, vol. XXII, București, 1974, p. 163, doc. 144.

²⁹ Raftul este harnașamentul, iar năstrapa, un pahar; v. DRH, B, XXIV, București, 1974, p. 105, doc. 78.

³⁰ Hurmuzaki, vol. XV/2, București, 1913, p. 1373, doc. MMDXII.

³¹ N. Iorga, *Relațiile comerciale...*, p. 26.

³² Lubieniecki, *Solia la curtea lui Mihai Viteazul*, în *Călători străini...*, vol. III, p. 498.

de 1800 taleri imperiali. Pentru a-și putea plăti datoriile și a-și recăpăta crucea, fostul domn vindea, în 1666, un diamant de 11 ½ karate cu suma de 4.000 taleri (deși valoarea lui era de 7.000 taleri)³³.

Existau și situații în care, presat probabil de datorie, câte un boier alegea să se despartă de unele din obiectele de metal prețios deținute, alături de alte bunuri de valoare. De pildă, în deceniul 3 al secolului al XVII-lea, Pană vistiernicul dădea 3 lănciuge de aur valorând 288 galbeni, o blană de pacea de soboli (valorând 40 galbeni), 3 fălci de vie cu crame și 10 poloboace de miere în schimbul unei datorii de 712 ughi³⁴. Interesant este faptul că, în timp ce blana de samur, viile și miere erau comercializate și transformate în numerar, bijuteriile erau evaluate la suma de 288 galbeni și incluse în plata datoriei, fără a fi vândute. Acesta poate fi un indiciu în legătură cu slaba articulare a unei piețe pentru desfacerea acestui tip de produs.

Un alt caz este atestat în Moldova, la 1671, când Dumitrașco Mălai adeverea că fiind dator lui Toderășco Iordache, fost mare spătar, cu 500 lei, i-a dat acestuia o cușmă cu mărgăritar și cu pontali³⁵ de aur pentru 300 de lei, iar pentru restul de 200 lei, jumătate din satul Trifăuți³⁶.

Pentru a putea fi transmise generațiilor următoare, bijuteriile erau printre ultimele obiecte vândute în situații dificile. Un exemplu găsim printre documentele primăriei sibiene, unde se arată că în 1593, la moartea părintelui și după ce Senatul a plătit datoria defunctului prin vânzarea casei, bijuteriile au rămas pe seama moștenitorului minor³⁷. La sfârșitul secolului următor, în Moldova, fiii lui Toader Cantacuzino vistier se găseau și ei în situația de a vinde podoabele părintelui lor, în valoare de 2.393 lei, pentru a achita o parte din datoriile acestuia (15.225 lei)³⁸.

O serie de alte documente din această perioadă se referă la tranzacții în care plata s-a făcut în natură (animale, cereale, vin, articole de îmbrăcăminte și chiar podoabe) și nu în monedă metalică, ori s-au realizat plăți mixte³⁹. Explicația se găsește în cantitatea insuficientă de numerar pe piață dar și în lipsa lichidităților, în cazul unor persoane implicate în diverse tranzacții. Dar pentru că evaluarea bunului respectiv se făcea tot în monedă, beneficiem de o serie de informații privind prețul unui anume produs pe piață. În astfel de tranzacții s-au folosit dintre obiectele de podoabă nasturii⁴⁰, acele de păr sau maramă⁴¹, salbele de galbeni⁴², brățările⁴³, inelele⁴⁴ ori brăiele⁴⁵ din metal prețios, având de regulă valori destul de ridicate și fiind vândute sau folosite în aceste schimburi doar în ultimă instanță⁴⁶. De regulă, în vederea cumpărării de ocine, boierii renunțau la o parte din bijuteriile lor, preferând să investească în pământ; este cazul de pildă, al jupănesei Chera care, la 1557, cumpăra un sat cu 100 de case și rumâni, plus 2 bălți de pește, folosind pentru plată un gherdan (colier) din aur, o pereche de cercei de aur cu mărgăritari și 2 inele de aur cu pietre bune, care valorau în total 7.000 aspri (140 galbeni)⁴⁷. Un document muntean din 1535 făcea referire la cumpărarea anterioară a unui sat cu 2 cești de argint, un brâu de argint, o sabie ferecată cu argint și un cal⁴⁸. Un caz interesant întâlnim și în

³³ Al. Papiu Ilarian, *Tesaurul de monumente istorice pentru România atâtu din vechiu tipărite câtu și manuscripte cea mai mare parte străine*, t. III, București, 1864, p. 86-94, doc. XV, XVII, XXII, XXIII.

³⁴ *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale, Supliment*, vol. I (1403-1700), coord. Maria Soveja, M. Regleanu, Doina Tincușcu, M. Ciucă, Gabriela Birceanu, București, 1975, p. 153, doc. 414.

³⁵ Agrafe de aur, ascuțite la vârf, împodobite cu pietre scumpe și mărgăritare.

³⁶ *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică centrală a statului*, vol. III, București, 1968, p. 435, doc. 2069.

³⁷ *Inventarul protocoalelor primăriei Sibiu (1521-1700)*, București, 1958, p. 91.

³⁸ N. Iorga, *Studii și documente...*, vol. VII, București, 1904, p. 184.

³⁹ Pentru o analiză a cauzelor și efectelor acestui procedeu, vezi B. Murgescu, *Circulația monetară...*, p. 179-193.

⁴⁰ Jumătate din satul Mișenești era cumpărat de Gherghina pârcașul cu 5.000 aspri, 4 cai domnești, 4 pardoși domnești și o pereche de nasturi (evaluați la 1.000 aspri, prin urmare constituiau o pondere mică în alcătuirea prețului); v. *DRH, B*, vol. II, București, 1972, p. 23, doc. 9.

⁴¹ *Ibidem*, vol. VI, București, 1985, p. 104, doc. 84.

⁴² *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. V, București, 1975, p. 166, doc. 639.

⁴³ *Ibidem, Supliment*, vol. I, p. 237, doc. 719.

⁴⁴ Pentru cumpărarea unei ocini, la 1577, se dau: 200 aspri, o dulamă și un inel. Valoarea bunurilor alternative era de circa 80% din preț, în timp ce moneda reprezenta doar 20%; v. *DRH, B*, vol. VIII, București, 1996, p. 110, doc. 66; *Catalogul documentelor Țării Românești...*, vol. VI, (1645-1649), coord. M. D. Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1993, p. 349, doc. 918; *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. V, p. 243, doc. 910.

⁴⁵ Un document din 1534, din Țara Românească face referire la cumpărarea de către mănăstirea Tismana - într-o perioadă anterioară - a unei ocine pentru care s-au dat un cal bun, 2 paftale și un brâu de argint (*DRH, B*, vol. III, București, 1975, p. 307, doc. 186); v și *DRH, B*, vol. VI, p. 232, doc. 186 și vol. VII, București, 1988, p. 135-136, doc. 103.

⁴⁶ Aceste podoabe aveau desigur și o valoare sentimentală, ceea ce făcea destul de dificilă despărțirea de ele.

⁴⁷ *DRH, B*, vol. V, București, 1983, p. 94-95, doc. 87.

⁴⁸ *DRH, B*, vol. III, p. 346, doc. 206.

Moldova, unde la 1634, valoarea unei părți de moșie era socotită la prețul unui gherdan de aur, pe care o anume Tofana refuza să îl restituie proprietarului de drept, Ionașcu Poniciu; în schimbul gherdanului său, domnul hotăra ca Ionașcu să ia o parte de moșie a Tofanei⁴⁹. În aceeași situație se afla și un oarecare Pătrașcu, care dădea un sfert din satul Hrițani în schimbul unui brâu de argint poleit, pe care îl luase de la sora sa, pe când aceasta pribegise în Polonia⁵⁰.

Tot în Moldova, înainte de 1638, asistăm la o tranzacție în cadrul căreia moneda metalică lipsește și este înlocuită cu piese din metal prețios. Este vorba despre o datorie de 90 taleri a unui oarecare Ilie, care se împrumută la vornicul Iurașco, dându-i în schimb părți de moșie; dar vornicul Iurașco nu are lichidități și, prin urmare, plătește datoria pe care o avea Ilie cu un brâu de argint și 4 cupe de argint⁵¹, semn că pământul se dovedea a fi o afacere mai interesantă și profitabilă decât bunurile din metal prețios cedate.

Cam în aceeași perioadă, însă în spațiul de la sud de Carpați, Paraschiva logofăt din Butești lăsa la moartea sa o serie de datorii către turci și negustori, iar domnul îi permite văduvei să-și aleagă zestrea dintre bunurile rămase de la soț. Dar pentru că multe dintre podoabele care făcuseră parte din zestre nu mai existau (fiind vândute de răposat pentru acoperirea unor datorii) și nici nu prea exista numerar, ea va primi o serie de bunuri la schimb; cu această ocazie, aflăm că 80 de ace din argint au fost prețuite la valoarea unei țigănci cu 3 copii și a altei țigănci⁵².

Alteori, podoabele din metal prețios erau folosite alături de alte bunuri pentru plăți la care cumpărătorul nu dispunea de lichidități. În compunerea prețului unui iaz de moară intrau, pe la 1628, în afara monedei metalice (50 taleri), 2 iepe, 3 vaci, precum și o cupă de argint și 5 coți de material neprecizat, adică cam tot ce avea mai valoros prin casă cumpărătorul la momentul respectiv⁵³. Apoi, o situație asemănătoare întâlnim în 1632, când o ocină cu vad de moară era răscumpărată în Moldova cu 25 taleri mari, 6 capre cu iezii, 2 *perechi de cercei* în valoare de 2 lei (lucrați probabil din argint și fără o realizare deosebită), 2 spilci⁵⁴, 2 rochii, 2 cămăși și o pereche de cizme⁵⁵. Și în acest caz se dovedește importanța acordată în epocă achiziționării de pământ, pentru care se dădeau o parte din bunurile de valoare din casă. Un document de la 1618, din Țara Românească arată și el cum pentru cumpărarea unei ocine s-au dat 3 boi, 2 vaci cu lapte, o vacă stearpă, 15 oi cu lapte, 20 oi sterpe, o scroafă de prăsilă, un stup, o pătură de 300 de aspri, o pereche de cizme evaluate la 1 galben, un brâu de mătase prețuit 1 galben, 30 vedre de vin și alte bucate⁵⁶. De asemenea, pe la 1644, Pătru logofăt își vindea cai, boi, scule din casă, mori, case, vii și livezi pentru a cumpăra 17 delnițe de pământ⁵⁷.

În 1674, în Țara Românească, se plăteau 100 de stânjeni de moșie cu ferecarea unei Evanghelii în argint și poleirea sa, ocazie de a afla cât costa o astfel de operațiune: în jur de 20 de ughi⁵⁸. Tot în Țara Românească, însă în 1689, clucerul Pascal Țarigrădeanul dădea în schimbul unei pivnițe cu locul ei în Târgoviște 100 oi, un brâu de argint poleit, de 100 dramuri (318 gr.) și o pereche de brățări cântărind 50 dramuri (159 gr.)⁵⁹.

Și documentele ardelenene fac referire la astfel de tranzacții; astfel, în 1637, la Sibiu, Simon Sturm vindea o parte a casei sale lui Frederic Benedick (numit și Goldschmidt) pentru 500 florini, 40 vedre vin și o broșă⁶⁰.

⁴⁹ DRH, A, vol. XXII, p. 67, doc. 62.

⁵⁰ *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. I (1387-1620), București, 1957, p. 296, doc. 1272.

⁵¹ DRH, A, vol. XXIV, București, 1988, p. 318, doc. 323.

⁵² *Catalogul documentelor Țării Românești...*, vol. IV, București, 1981, p. 445, doc. 977.

⁵³ DRH, A, vol. XIX, București, 1969, p. 479, doc. 344.

⁵⁴ Ac cu gămălie mare, folosit pentru prinderea broboadei sau năframei.

⁵⁵ DRH, A, vol. XXI, p. 85, doc. 79.

⁵⁶ *Documente privind istoria României, B, Țara Românească* (în continuare DIR, B), *secolul al XVII-lea*, vol. III, București, 1951, p. 257, doc. 230.

⁵⁷ *Catalogul documentelor Țării Românești...*, vol. V (1640-1644), București, 1985, coord. M. D. Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, p. 553, doc. 1326.

⁵⁸ G. Potra, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița (1418-1800)*, vol. I, Târgoviște, 1972, p. 399-400, doc. 574.

⁵⁹ *Ibidem*, doc. 632, p. 451-453.

⁶⁰ *Inventarul protocoalelor...*, p. 121.

Ilustrativ este și cazul vornicului Iordache din Cozleci, care lăsa moștenire – la 1647 - o serie de moșii, vii, țigani, stupi și animale, fără a face referire la podoabe sau orfevrărie din metal prețios decât într-o singură situație, atunci când cere să se vândă un *left de aur* pentru a se face două roți de moară⁶¹.

În cele ce urmează vom prezenta cele mai interesante modalități de alcătuire a prețurilor mixte sau a plăților în diverse bunuri, așa cum se desprind ele din documentele păstrate din secolele XVI-XVII⁶².

Tabel 1.

Compoziția prețului diverselor bunuri în secolele XV-XVII⁶³

Legendă: a. = aspri; fl. ung. = florini ungurești; Țara Rom. = Țara Românească

Anul / Locul	Bunul cumpărat / preț	Numerar	Podoabe	Orfevrărie	Haine / postavuri	Animale	Rumâni / Țigani	Altele
<1473-1475> ⁶⁴ / Țara Rom.	Ocină / necunoscut	200 fl.	-	-	1 caftan de atlas și un conțeș de urșinic	-	-	-
<1482-1495> ⁶⁵ / Țara Rom.	2 sate cu mori / necunoscut	200 fl. ung. și 500 a.	-	-	16 coți de postav Iepreu (Ypres) și 24 coți giure de aur	-	-	-
1501 ⁶⁶ / Țara Rom.	1/2 sat / necunoscut	5.000 a.	1 pereche nasturi (1.000 a.)	-	-	4 cai domnești, 4 pardoși domnești	-	-
1506 ⁶⁷ / Țara Rom.	1/3 dintr-o bucată de ocină / necunoscut	-	-	-	1 cămașă	-	-	-
1512 ⁶⁸ / Țara Rom.	1/2 sat cu pomet / necunoscut	4.500 a.	-	-	6 coți sfită de Londra și 6 coți sfită de Mecheln	-	-	-
1526 ⁶⁹ / Țara Rom.	Ocină / necunoscut	-	-	-	1 stofă de urșinic și 1 caftan de atlas	-	-	-

⁶¹ DRH, B, vol. 30II, p. 248, doc. 225.

⁶² Precizăm că este vorba despre o selecție realizată de autor, întrucât ne-a interesat mai ales diversitatea modalităților de compunere a acestor plăți mixte și mai puțin numărul total al cazurilor în care apar aceste tipuri de plăți.

⁶³ Datele cuprinse în table reprezintă o selecție a celor mai interesante modalități de compunere a pretului diverselor bunuri tranzacționate.

⁶⁴ DRH, B, vol. VII, p. 113, doc. 87.

⁶⁵ Ibidem, vol. II, p. 114, doc. 53.

⁶⁶ Ibidem, p. 23, doc. 9.

⁶⁷ Ibidem, p. 97, doc. 43.

⁶⁸ Ibidem, p. 218, doc. 107.

⁶⁹ Ibidem, vol. III, p. 50, doc. 28.

1531 ⁷⁰ / Țara Rom.	Ocină / necunos- cut	100 fl.	-	-	1 caftan bun	100 oi, 1 cal bun înșeuat și înfrânat	3 sălașe țigani	-
1533 ⁷¹ / Țara Rom.	2 sălașe țigani	150 a.	-	-	-	6 telegari	-	1 car ferecat; ½ de mo- ară
<1535> ⁷² / Țara Rom.	Ocină / 24.000 a.	-	Lanț de aur	-	-	-	-	-
1557 ⁷³ / Țara Rom.	Sat cu 2 bălți de pește / 7.000 a.	--	Gherdan de aur (3.000 a.), pereche cercei de aur cu mărgăritari (2.000 a.), 2 inele de aur cu pie- tre bune (2.000 a.)	-	-	-	-	-
1558 ⁷⁴ / Țara Rom.	Ocină / 950 a.	750 a. gata	-	-	1 dulamă (200 a.)	-	-	-
1559 ⁷⁵ / Țara Rom.	Ocină / necunos- cut	-	-	-	-	1 cal bun și 12 oi	-	2 cărți (17 ducați)
1572 ⁷⁶ / Țara Rom.	Ocină / 2.180 a.	1.100 a.	Brâu de argint (800 a.)	-	-	1 cal (280 a.)	-	-
1572 ⁷⁷	Ocină / 12 taleri	-	-	-	-	1 bou (12 taleri)	-	-
1577 ⁷⁸ / Țara Rom.	Ocină / 850 a.	200 a.	1 inel (50 a.)	-	1 dulamă (600 a.)	-	-	-
1580 ⁷⁹ / Țara Rom.	½ ocină / necunos- cut	13.000 a.	-	-	1 caftan cu blană de vulpe	-	-	-
1581 ⁸⁰ / Moldova	O parte de moșie / necunos- cut	30 taleri	-	-	-	1 cal	-	-

⁷⁰ *Ibidem*, p. 178, doc. 112.

⁷¹ *Ibidem*, p. 275, doc. 169.

⁷² *Ibidem*, vol. XXII, București, 1969, p. 570, doc. 295.

⁷³ *Ibidem*, vol. V, p. 91, doc. 84.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 143, doc. 118.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 169, doc. 153.

⁷⁶ *Ibidem*, vol. VII, p. 136, doc. 103.

⁷⁷ *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași. Moldova*, vol. I (1398-1595), întocmit de Virginia Isac, București, 1989, p. 368, doc. 957.

⁷⁸ *DRH, B*, vol. VIII, p. 110, doc. 66.

⁷⁹ G. Potra, *Tezaurul documentar...*, p. 121, doc. 77

⁸⁰ *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. I, p. 173, doc. 673.

1590 ⁸¹ / Moldova	½ din a treia parte de sat / 150 taleri	60 taleri	-	-	-	2 cai (60 taleri), 2 boi (30 taleri)	-	-
Ante <1594> ⁸² / Țara Rom.	1 țișcă / necunos- cut	500 a.	-	2 lingurițe de argint	-	-	-	-
1603 ⁸³ / Moldova	Parte de ocină / 14 taleri	-	-	-	-	1 cal (14 taleri)	-	-
1606 ⁸⁴ / Moldova	¼ de sat / necunos- cut	-	Brâu de argint poleit	-	-	-	-	-
1606 ⁸⁵ / Țara Rom.	Curătură / necunos- cut	2 galbeni, 1 taler de argint	-	Pahar de argint (56 dramuri ⁸⁶)	-	-	-	-
1611 ⁸⁷ / Moldova	½ cătun / necunos- cut	120 taleri	-	-	-	2 boi	-	-
Ante <1620- 1621> ⁸⁸ / Moldova	sat	-	1 pereche brățări de aur	-	1 țimir	1 cal cu rafturi ⁸⁹ (300 taleri ung.)	-	-
1628 ⁹⁰ / Țara Rom.	Ocină/ necunos- cut	15.000 a.	-	-	Ermuluc ⁹¹ de caragiu (1.000 a.)	2 boi (2.000 a.)	1 vecin	-
1628 ⁹² / Țara Rom.	Ocină/ necunos- cut	1.000 a.	-	-	-	2 boi	-	-
1628 ⁹³ / Țara Rom.	Ocină/ necunos- cut	1.800 a.	-	-	-	1 iapă	-	-
1628 ⁹⁴ / Moldova	Ocină/ necunos- cut	75 galbeni bătuți	-	-	5 coți de postav turcesc și o blană de vulpe (52 zloți)	15 boi de negoț, 8 vacii cu vițe, 50 oi, 30 mascari	-	-

⁸¹ *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași...*, vol. I, p. 518, doc. 1414.

⁸² *DRH, B*, vol. XI, București, 1975, p. 126, doc. 92.

⁸³ *Catalogul documentelor moldovenești...*, Supliment, vol. I, p. 119, doc. 291.

⁸⁴ *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. I, p. 296, nr. 1272.

⁸⁵ *DIR, B, secolul al XVII-lea*, vol. I, București, 1951, p. 215, doc. 207.

⁸⁶ 178 gr.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 93, doc. 214.

⁸⁸ *Catalogul documentelor moldovenești...*, vol. I, p. 443, doc. 1968.

⁸⁹ Harnașamente.

⁹⁰ *DRH, B*, vol. XXII, p. 150, doc. 70.

⁹¹ Surtuc.

⁹² *DRH, B*, vol. XXII, p. 153, doc. 70.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *DRH, A*, vol. XIX, p. 629, doc. 457.

1628 ⁹⁵ / Moldova	Îaz cu moară / necunos- cut	50 taleri	-	1 cupă de argint (6 taleri)	5 coți de postav	2 iepe, 3 vacii	-	-
1628 ⁹⁶ / Țara Rom.	1 țișan cu fiii săi / 7.000 a.	3.000 a.	-	-	O dulamă de cofterie ⁹⁷ (3.000 a.); niște gure de fir (1.000 a.)	-	-	-
1632 ⁹⁸ / Moldova	Ocină cu vad de moară / necunos- cut	25 taleri mari	2 perechi cercei (2 lei), 2 spilci (25 potronici)	-	2 rochii (2 ughi), 2 cămăși (2 ughi), 1 pereche cizme (9 potronici)	6 capre cu iezi	-	-
1632 ⁹⁹ / Moldova	2 țișani cu țișăncile lor / necunos- cut	-	-	-	1 vig ¹⁰⁰ de caragiu	1 cal bun	-	-
1636 ¹⁰¹ / Țara Rom.	1 vie / 42.000 a.	36.000 a.	-	-	1 manta de granat (6.000 a.)	-	-	-
<1637- 1638> ¹⁰² / Moldova	Prisacă / 22 ughi	-	-	-	1 postav (2 ughi)	1 cal bun (20 ughi)	-	-
1638 ¹⁰³ / Moldova	Ocină / 40 ughi	-	-	-	1 postav caragiu	1 cal bun, 1 iapă bună	-	-
1644 ¹⁰⁴ / Țara Rom.	Părți de moșie / 12.000 bani	9.000 bani	1 pereche de cercei cu balaș (3.000 bani)	-	-	-	-	-
1646 ¹⁰⁵ / Țara Rom.	6 pogoane vie / 50 ughi	40 ughi	-	-	5 coți de granat (10 ughi)	-	-	-
1647 ¹⁰⁶	Moșie / 800 bani	750 bani	1 inel de argint (50 bani)	-	-	-	-	-

⁹⁵ *Ibidem*, p. 479, doc. 344.

⁹⁶ *DRH, B*, vol. XXII, p. 154, doc. 70.

⁹⁷ Stofă de preț orientală.

⁹⁸ *DRH, A*, vol. XXI, p. 85, doc. 79.

⁹⁹ *DRH, A*, vol. XXI, p. 12, doc. 13.

¹⁰⁰ Unitate de măsură, echivalentă cu 20-50 de coți (S. Goldenberg, *Clujul...*, p. 317).

¹⁰¹ G. Potra, *Tezaurul documentar...*, p. 179, doc. 315.

¹⁰² *DRH, A*, vol. XXIV, p. 158, doc. 168.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 343, doc. 348.

¹⁰⁴ *Catalogul documentelor Țării Românești...*, vol. V, p. 596, doc. 1419.

¹⁰⁵ *Ibidem*, vol. VI, p. 181, doc. 460.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 349, doc. 918.

16<4>9 ¹⁰⁷ / Țara Rom.	O parte de moșie / necunoscut	550 ughi	-	-	1 postav de granat	-	1 țigancă	-
1676 ¹⁰⁸ / Moldova	Casă în Iași /necunoscut	50 lei bătuți	-	-	1 bucată de postav	-	-	-
1689 ¹⁰⁹ / Țara Rom.	Pivniță cu locul ei în Târgoviște necunoscut	-	1 brâu de argint poleit (100 dramuri); 1 pereche de brățări de argint (50 dramuri ¹¹⁰)	-	-	100 oi	-	-

Tabel 2.

Compoziția prețului unor servicii în secolele XVI-XVII.

Legendă: a. = aspri; Țara Rom. = Țara Românească

Anul	Prețuri ale unor servicii	Numerar	Podoabe	Orfevrărie	Animale	Moșii
1570 ¹¹¹ / Țara Rom.	6.000 a. (pentru înscrierea în pomelnicul mănăstirii)	-	1 brâu de argint	1 coif și o za	1 cal bun	-
1647 ¹¹² / Țara Rom.	pentru înscrierea în pomelnicul mănăstirii Argeș	-	-	-	10 cai, 4 boi, 6 vaci	Moșie cu rumâni
1674 ¹¹³ / Țara Rom.	20 ughi (pentru ferecarea unei Evanghelii cu argint și polcirea ei)	-	-	-	-	100 stânjeni de ocină

Prin urmare, se poate constata din analiza primului tabel că majoritatea covârșitoare a tranzacțiilor în care apar obiecte din metal prețios în compunerea prețului se referă la achiziționarea de pământ. Explicația ține în primul rând de valoarea mai ridicată a ocinelor în raport cu alte bunuri ce puteau fi cumpărate și de miza achiziționării pământului. În plus, aceste podoabe constituiau o rezervă de metal prețios aflată la dispoziția cumpărătorului, care putea fi etalată în anumite ocazii în vederea afirmării prestigiului social. Documentele nu precizează însă dacă acele podoabe folosite la astfel de plăți erau singurele din categoria lor pe care proprietarul le avea, sau tocmai pentru că avea mai multe perechi de cercei, mai multe inele, etc se despărțea de ele. De asemenea, nu se face nici un fel de referire în respectivele documente la starea de conservare a podoabelor folosite sau la vechimea lor (demodarea), care ar putea explica într-o anumită măsură renunțarea la ele.

Cazurile în care s-au folosit pentru plăți și alte obiecte realizate din metal prețios în afara podoabelor sunt ceva mai rare în documentele de secol XVI-XVII. Obiectele aflate în această situație sunt 2 lingurițe de argint (la circa 1594), un pahar de argint (în 1606) și o cupă din argint (la 1628).

Numărul mai mare de mențiuni referitoare la acest tip de tranzacții în Țara Românească în cadrul acestor tabele ilustrează mai degrabă o situație artificială, determinată de lipsa unei ediții științifice

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 520, doc. 1397.¹⁰⁸ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, *Acte interne (1661-1690)*, ed. Ioan Caproșu, Iași, 2000, p. 421, doc. 464.¹⁰⁹ G. Potra, *Tezaurul documentar...*, p. 451-453, doc. 632.¹¹⁰ Adică 318 gr., respectiv 159 gr.¹¹¹ *DRH, B*, vol. VI, p. 232, doc. 186.¹¹² *DRH, B*, vol. 30II, p. 292, doc. 279.¹¹³ G. Potra, *Tezaurul documentar...*, p. 399-400, doc. 574.

de documente¹¹⁴ pentru spațiul de la răsărit de Carpați în secolul al XVI-lea. Prin urmare, prezența unor exemple de secol XVII, ne îndreptățește să credem că fenomenul era prezent atât în Țara Românească, cât și în Moldova, iar cele câteva situații menționate de documentele de secol XVI, dar cu referire la evenimente din secolul anterior indică faptul că această situație se întâlnea și în secolul al XV-lea.

La fel de interesant este și faptul că în cea mai mare parte a cazurilor menționate de documente, posesorul nu renunța în același timp și la podoabe și la veșmintele sau stofele de preț, care marceau în egală măsură apartenența la un grup social. Cu excepția situației din 1632, în Moldova, când cumpărătorul dă probabil tot ceea ce avea mai valoros prin casă (dar și miza era interesantă: ocină cu vad de moară), inclusiv podoabe și veșminte, și a cazului de la 1577, din Țara Românească¹¹⁵, în general, podoabele intră în compunerea prețului fie singure, fie împreună cu animalele sau cu o sumă în numerar.

În rest, după cum se poate vedea mai sus există o serie de tranzacții în cadrul cărora plata deși mixtă, s-a realizat prin intermediul altor bunuri decât obiectele din metal prețios. Astfel, documentele menționează textilele în componența prețului, fie sub formă de piese de veșmânt, fie neprelucrate, sub forma unor bucăți de postav.

Existau și situații inverse, deși mari rar întâlnite în documente, când erau vândute părți de moșie în schimbul obținerii de lichidități dar și a vreunei podoabe, în funcție de cât numerar beneficia și cumpărătorul¹¹⁶. Cel mai adesea, astfel de obiecte din metal prețios erau necesare la alcătuirea zestrei. Astfel, la jumătatea secolului al XVI-lea, jupanița Caplea, fiica lui Teodosie banul, vindea părți de ocină “ca să-și facă scule de zestre, pentru că sculele ei, ea le-a cheltuit cât a fost în pribegie în Țara Ungurească”¹¹⁷. Un document de peste circa un secol relatează un fapt relativ asemănător și relevant pentru mentalitatea epocii în legătură cu zestrea unei persoane de rang boieresc. Astfel, jupanița Sora vindea cumnatului său, Duca ceaușul, un sfert dintr-o delniță iar din banii obținuți își face “*mintie de postav și rochi și ce me-u trebuet și vâl pe cap*”, întrucât nu primise de la părinți cele necesare¹¹⁸.

Și în cazul înfrățirilor, printre bunurile dăruite cu această ocazie apăreau, alături de diverse sume de bani, “sculele” din metal prețios, precum și îmbrăcăminte, animale sau alte produse ale gospodăriei. De pildă, în Țara Românească, la 1537, Drăghici dădea la înfrățire “*averi și aspri și cai și scule de argint și cu îmbrăcăminte bună și cămăși și șei și frâie și butoaie de vin*”¹¹⁹.

Prin urmare, după cum se poate observa din analiza inventarelor de avere, a foilor de zestre, precum și a diverselor documente de epocă referitoare la tranzacții ori la zălogirea unor bunuri, obiectele de podoabă din metal prețios dețineau un loc important în universul secolelor XVI-XVII. Acestea nu erau vândute decât în situații limită, însă, după depășirea crizei, boierul încerca să refacă zestrea soției, din care aceste podoabe făcuseră parte. Explicația despărțirii de aceste podoabe ține în primul rând de lipsa lichidităților pentru mare parte dintre cei implicați în astfel de tranzacții dar și de insuficiența numerarului, ca fenomen specific acestei perioade.

De altfel, în cazul marilor averi de secol XVI-XVII, teaurizarea obiectelor de metal prețios a însemnat și scoaterea din circulație a unei importante cantități de metal prețios, ceea ce a condus la o piață mai puțin dinamică, lipsită de mijloacele monetare. Prin urmare, acumularea acestor podoabe din metal prețios constituia mai degrabă o bogăție sterilă, profitul obținut de pe urma comerțului fiind mai degrabă teaurizat decât investit. Metalul prețios încorporat în podoabe și orfevrărie avea un rol pasiv în economia statului respectiv, constituind mai ales o rezervă financiară, și mai puțin o cantitate de metal prețios aflată în circulație.

¹¹⁴ Ne referim aici în principal la lipsa indicilor în cadrul colecției *Documente privind istoria României*.

¹¹⁵ Însă aici, inelul avea o valoare foarte scăzută, de 50 aspri, cea mai mică valoare a unei podoabe din tabelul 1.

¹¹⁶ Așa se întâmpla la 1644, când Preda spătar, fiul lui Tudosie, fost mare ban, vindea părțile sale de moșie în schimbul unei perechi de cereci cu balas și a unei sume de bani; v. *Catalogul documentelor Țării Românești...*, vol. V, p. 596, doc. 1419.

¹¹⁷ *DRH, B*, vol. V, p. 64, doc. 62.

¹¹⁸ *DRH, B*, vol. 30, București, 1998, p. 190, doc. 145.

¹¹⁹ *DRH, B*, vol. IV, București, 1981, p. 47, doc. 35.